

BIDRAG GULDSPADEN

"De journalister - verksamma i svenska medier - som genom engagerad och kunnig journalistik avslöjat eller skildrat väsentliga förhållanden som allmänheten förut inte kände till. Undersökningen skall vara ett originalarbete, självständigt genomfört"

Bidrag publicerade 1 jan-30 juni skall vara FGJ **tillhanda** 10 september

Bidrag publicerade 1 juli-31 dec skall vara FGJ **tillhanda** 10 januari

VILKEN KLASS AVSER BIDRAGET?
Tidskrifter
DESSA PERSONER ANMÄLS: (DESSA BLIR DE NOMINERADE - DE SKALL HA GJORT EN BETYDANDE INSATS.) (Observera att för arbetsledare finns priset Gyllene dynamon)
Anna Tiberg, Mikael Färnbo, Marie Edholm, Marcus Derland
FÖRUTOM OVANSTÅENDE DELTOG FÖLJANDE PERSONER: (DESSA BLIR EJ NOMINERADE)
Gunilla Ericson (arbetsledare), Isak Krantz, (redigerare), Simon Rydén (fotograf), Robert Hilmersson (illustratör)
PUBLICERAT/PUBLICERADE DATUM:
DA nr 9 2010 (november), 2010-11-01, samt löpande på webben och i följande nummer (nr 10 2010)
VAR PUBLICERADES JOBBET?
Dagens Arbeta samt www.da.se och www.dagensarena.se
BESKRIV RESULTATET AV GRÄVET KORTFATTAT! (GÄRNA I FORM AV RUBRIK OCH INGRESS (MAX 7 RADER)
<i>Sjukkostnaderna skenade till 132 miljarder år 2003 och plötsligt blev det onämbara sagt – folk bidragsfuskar. En återhållen ilska över de lata attitydfuskarna släpptes lös. Näringslivet och ledarskribenter eldade på debatten, trots att den rapport SvN själv beställt visade att sjuknärvaron var det egentliga problemet. Vrångbilden bäddade för en tuff sjukförsäkringsreform. Vi har räknat fram att 2009 hittade FK trots förfinade metoder misstänkt bidragsfusk för 193 miljoner, eller 0,04 procent av de totala utbetalningarna. Samtidigt går staten miste om 133 miljarder skatte kronor varje år. Men medan varje sjuk synas i sömmarna, fattas beslut som underlättar skattefusk. Fifflande företag är dubbla vinnare i 2000-talets stora debatt.</i>
PÅ VILKET SÄTT ANSER DU/NI ATT GRÄVET UPPFYLLER KRITERIERNA FÖR GULDSPADEN? (MAX 7 RADER)
<i>Vi har undersökt, skildrat och givit läsarna det större perspektivet. Samhällsdebatten förändrade vår kollektiva syn på de sjuka. Bidragsfusket blev ett hot mot vår välfärd. Vi har satt fusket i relation till andra kostnader och fann en annan sanning. För varje fuskad bidragskrona (uppskattat - inte avslöjat) hittade vi 24 förlorade skatte kronor (uppskattat fusk och fel). För att göra en seriös jämförelse har vi gjort ett enormt researcharbete. Vi har kokat ner siffrorna, visat vilka som jagas av vårt samhälle, vem som kommer i kläm, och var de stora fuskarna finns. Ett exempel; bara kostnaden för det uppskattade olagliga sparandet utomlands är två miljarder mer än hela det uppskattade fusket inom hela socialförsäkringssystemet.</i>
HUR FICK DU/NI URSPRUNGSIDÉN TILL PROJEKTET?
<i>Vi har följt utvecklingen efter regeringens sjukförsäkringsreform. Vi har sökt upp läsare som kommit i kläm, och som är mycket sjuka men ändå inte får ersättning från Försäkringen. Som känner sig kränkta av att fyra expertläkares utlåtanden väger lätt när en försäkringsläkare, som de aldrig ens har träffat, säger tvärt emot. Många tvingas delta i meningslösa åtgärder som gör dem sjukare, görs fattiga och hänvisas till socialbidrag. Samtidigt fick vi kontakt med anställda och tidigare anställda vid FK, som mådde dåligt av att utföra sitt jobb. Som berättade att besluten om sjukpenning inte beror på hur sjuka folk är utan på hur väl deras läkare i sjukintyget lyckas utveckla hur arbetsförmågan påverkas av sjukdomen eller skadan. Vi frågade oss – var är samhällsnyttan? Efter att ha läst forskaren Björn Johnsons bok Kampen om sjukfrånvaron (där tesen att de höga sjuktalet berodde på fusk och överutnyttjande systematiskt mals ned) föddes tanken att sätta debatten om sjukfusket i perspektiv. Idén om att göra journalistik av jämförelsen mellan skattefusk och sjukfusk hade funnits länge. Den har ibland kastas runt som en politisk poäng i debatter, men vi hade inte sett någon ge sig på att faktiskt göra en seriös jämförelse. Sjukfuskare och skattefuskare – båda snyltar på gemensamma medel, så hur kommer det sig att det ena har seglat upp till en topp-placering över listan på moraliskt förkastliga sysselsättningar och det andra inte? Nu verkade det möjligt att göra journalistik av ämnet. Vi satsade på att ta ett jättegrepp. Vi ville göra perspektivet synligt för läsaren och samtidigt skala av siffrorna. Vad dolde sig bakom dem?</i>

VILKA ARBETSMETODER TILLÄMPADE DU/NI?

Till att börja med plöjde vi igenom skriftligt material, rapporter från Skatteverket, Försäkringskassan och fuskdelegationen. Debattartiklar, ledare och nyhetsartiklar. Vi läste statsbudgetar och satte oss in i den förändrade lagstiftningen kring företagande och F-skatt.

Vi gick vidare till muntliga källor, allt från experter till vanliga handläggare inom de olika myndigheterna till vanliga seriösa företagare, trasiga människor som mist sin sjukpenning och folk som fuskat med skatten. Så småningom formulerade vi ett antal frågor som vi ställde till Försäkringskassan och Skatteverket för att jämföra arbetet med fuskjakt på de båda myndigheterna. Tanken var att jämföra satsningar, utfall och resultat, men det visade sig vara svårt eftersom de båda myndigheternas inställning till "kunderna" skiljer sig markant åt (mer om detta under rubriken om problem som vi stötte på).

Vi begärde ut mängder av material och gjorde egna beräkningar. Med hjälp av chefer och statistiker på Försäkringskassan kunde vi se hur mycket av de upptäckta felaktiga utbetalningarna som Försäkringskassan själv betraktade som uppsåtligt fusk. Det visade sig vara 193 miljoner kronor 2009, eller 0,04 procent av alla utbetalningar. Vi undvek att använda oss av domar, (som kan sägas visa faktiskt bevisat fusk), eftersom vi då kunde landa i en diskussion om huruvida det finns medel nog att dra bidragsfuskare inför rätta. 0,04 procent är alltså vad FK:s fuskenhet själv anser vara fusk.

Många anonyma källor som inte syns i texten har hjälpt oss att komma framåt. För att hitta en sjuk person utan sjukpenning som var beredd att medverka i tidningen (vi hade kontakt med flera som inte ville, men fann till sist textens Zakia) fick vi hjälp av källor på FK och Arbetsförmedlingen. För att hitta en skattefuskare som kunde tänka sig att medverka i tidningen (Clas i texten) fick vi hjälp av regionala handläggare på Skatteverket.

VILKA TYPER AV KÄLLOR ANVÄNDE DU/NI?

Rapporter och handlingsplaner från Skatteverket och Försäkringskassan, statsbudgetar. Vi beställde statistik och beräkningar från myndigheterna, gjorde egna beräkningar, läste deras årsredovisningar. Beställningsverk från Svenskt Näringsliv. Samtal med ett otal källor på SKV och FK, handläggare, utredare och chefer, med professorer i ekonomi vid högskolor och universitet, politiker i Skatteutskottet, ansvariga på Svenskt Näringsliv, företagare, statssekreterare Hans Lindberg, flera källor på BRÅ. Vi läste ledare, debattartiklar och nyhetsartiklar i större dagspress samt allt material som finns i ämnet på BRÅ (forskningsrapporter kring bidrags- och skattefuskare, artiklar mm). Skattebrottslingar och sjuka utan sjukpenning.

STÖTTE DU/NI PÅ NÅGRA PROBLEM? VILKA?

I ett tidigt skede ville vi jämföra kostnader och intäkter för de olika "fuskjägerorganisationerna" på FK och SKV. Det visade sig vara omöjligt. De skilda attityderna till fuskare och den bakomliggande politiken bar skulden till detta. Medan regeringen ger FK i uppgift att uppskatta fusket (göra en rätt osäker "best guess"), tar SKV inte ens fram siffror för fusket (fast man motvilligt medger att det mesta av skattefelet bör vara avsiktligt). Ibland blir skillnaderna skrottretande, som när den ena sidan får debattörerna att tala om "stöld" och spaltmeter med åtgärder i alliansens budget, medan Skatteverkets analyschef kommenterar att "det vet vi alla hur svårt det är att hålla reda på papper och annat", om skattefusket, och regeringens skatteexpert och statssekreterare svarar så här på frågan: Varför ger inte regeringen Skatteverket i uppdrag att avgöra hur stort fusket är? "Det var en intressant fråga, jag tror jag får fundera lite på det". De helt skilda förhållningssätten kändes viktiga att skildra för att ge en förståelse inför hur och varför de olika fuskarna behandlas så olika.

Det breda greppet var ett problem. Vad ska med och vad ska bort? Texten blev den längsta i Dagens Arbetes historia och ändå fick den skäras ner, resonemang tas bort. Till exempel hade vi försökt koka ner hur stor gruppen "attitydfuskare" verkligen var, (representeras av Danne i texten). Attitydfuskarna, de lata och omoraliska, var vad debatten handlade om. Men det är inte de som i dag inbringar pengar till FK:s kontrollenhet. De stora bidragsfuskarna har avancerade upplägg och är å ena sidan ofta också en belastning för skattesystemet. Där de å andra sidan bara är en liten del av den stora pölen skattefuskare, något som väl beskriver relationen mellan grupperna. Denna vändning fick skalas bort av utrymmesskäl.

Det enorma materialet och de många uträkningarna var svårmanövrerat, särskilt eftersom vi räknade och läste och sökte källor på olika håll. Dock kan sägas att det i förhållande till förutsättningarna (fyra inblandade, två olika redaktioner, stort material) gick förhållandevis smidigt.

Svårt var också att visa hur debatten svängt. Men när vi undersökte hur ofta ordet fusk nämndes i statsbudgeten (utgiftsområde 10 – ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp) syns en tydlig peak åren 2006 och 2007. Efter 2007 händer något. Sjukfusket försvinner i praktiken som ämne i budgeterna. Någon uppföljning på vad satsningarna har gett finns ingenstans. Att sjukfusket inte är något stort problem verkar

alltså ha blivit tydligt för regeringen. Men medan debatten peakade i mitten av 10-talet, är det nu när årtiondet tagit slut som de negativa effekterna av den och de regeländringar som följde slår igenom.

Det var omöjligt hitta handläggare på FK som vill berätta – endast anonymt. Detsamma gällde ofta på SKV. Också de sjuka – de som drabbats hårdast i fuskdebattens spår var svåra att locka till medverkan i tidningen. Vi fann Zakia, som nekats sjukpenning, genom en kontakt på Försäkringskassan som i sin tur hade en kontakt på Arbetsförmedlingen. Dessa två tjänstemän på FK och AF kände tvivel inför sitt uppdrag. De led av att dra in sjuksättningar och att skicka sjuka till arbeten de inte klarar av. De hjälpte till att etablera kontakt med Zakia som senare kom att berätta sin historia för oss.

Ansvarsutkrävandet utvecklades till ett stort problem. Vi var tidigt ute med att försöka få en intervju med Anders Borg, men fick trots upprepade påstötningar inget napp. Till sist lovades vi en intervju med statssekreterare Hans Lindberg, men fick veta att han behövde två veckor på sig för att läsa på (trots att skatter är hans expertområde). Sedan ställde han in intervjun ytterligare en gång innan en av oss fick knappa 20 minuter med honom på ett rum på regeringskansliet. Det mest uppseendeväckande med den intervjun var att han inte kunde svara på frågan om varför regeringen inte vill att Skatteverket att redovisa hur stort skattefusket är.

HUR LÅNG TID TOG PROJEKTET?

Det pågick i ungefär två månader, men alla fyra jobbade inte heltid med projektet.

VILKA REAKTIONER HAR NI FÅTT FRÅN MYNDIGHETER OCH KOLLEGOR?

Kollegor och andra har med stor energi debatterat ämnet via twitter, facebook i bloggar och på hemsidor. Många tidningar har skrivit ledare i ämnet. De allra flesta har varit positiva. Myndigheterna har inte kommenterat arbetet till os, förutom att FK har påpekat en felaktig siffra (vi angav att de totala utbetalningarna för socialförsäkringarna var 450 miljarder 2009 när de i själva verket var 470 miljarder. Den felaktiga siffran fick vi från början från FK. Felet hade ingen betydelse för våra beräkningar av fusket, dvs 0,04 procent stämmer ändå). Myndighetsanställda har i förtroende uttryckt uppskattning. Vi har inte fått någon negativ kritik.

HAR PROJEKTET ANMÄLTS TILL PO, GRANSKNINGSNÄMNDEN ELLER ANNAN INSTANS?

Nej.

ANGE WEBBLÄNK TILL ARTIKLARNAS/INSLAGEN/BOKPRESENTATION

[http://www.da.se/home/da/presstxt.nsf/PTw3/A411B309C542295CC12577E000422DC6/\\$file/DANOV06_12.pdf](http://www.da.se/home/da/presstxt.nsf/PTw3/A411B309C542295CC12577E000422DC6/$file/DANOV06_12.pdf)

<http://weblisher.textalk.se/dagensarbete/if/1010/?page=1&mode=50&noConflict=1> (sid 38!!!)

<http://dagensarena.se/reportage/helt-sjukt-om-fusk-och-fel/> (Dagens Arenas publicering med debatt)

www.da.se/artikel/lindberg

Övriga länkar, se separat sida, lyckades inte klistra in utan att linjeringen sticker åt pipan!!

Om anmälan består av fler än tre delar skall innehållsförteckning över artiklarna/inslagen bifogas anmälan.

OM FLER ÄN TRE DELAR: ANGE VILKA TRE ARTIKLAR/INSLAG SOM BÄST BESKRIVER/GER EN BILD AV GRÄVET, SÅ SOM DE STÅR I INNEHÅLLSFÖRTECKNINGEN. INGEN MOTIVERING BEHÖVS.

1. Helt sjukt om fusk & fel, reportage
2. Regeringen räknade med att spara miljarder, uppföljning med graf och Svenskt Näringsliv
3. Regeringen försvarar regler som underlättar skattefusk , intervju med statssekreterare Hans Lindberg